

Barrez dio: “Hamalau urte barru estreinatuko da nire hurrengo pelikula”. Aurten arte zazpi urte-tik behin egin izan ditu eta orain, bi jarraian eginda, kalkuluen arabera behintzat, hamalau urtez langabezian egotea tokatzen zaiola dio. Aurrekari horiek baina, hautsi asmo ditu. Dena den, azken urteok gogorak izan direla eta “lehertuta” amaitu duela diosku. Burua arintze aldera astebetez bidaiatzen izan da, deskantsatu eta ideia berriei ekiteko.

Noiz hartzen ditu oporrak zine zuzendari batek?

Ohiko zine zuzendari batek ez ditu inoiz oporrak izaten, izatekotan ere, langabezian egongo da. Proiektu batean zabil-tza edo ez zabil-tza, ez dago besterik. Orain, ia hilabetez Argentinan izango gara Gari Otamendi –*Dantza*-ko dantza-

ria- eta biok, filma hango euskal etxeetan aurkezten. Bueltatu eta berehala Sardinia-ara joan behar dut hango festibal batera, *Dantzarekin* hau ere. Baina beno, bitartean burua lantzen jarraituko dut, dagoeneko baditut-eta etorkizunerako hainbat ideia.

Bi pelikula egin dituzu azken bi urteotan. Oxigenoa beharko du zure garunak.

Lehertuta amaitu dut. Atsedena behar dut orain, erotzekoak izan baitira azken bi urte hauek. *Dantza* amaitu baino lehen *Agur Etxebeste!* prestatzen ari ginen. Astea Euskal Herrian pasatzen nuen [Asier] Altunarekin gidoia prestatzen, eta aldi berean burua Madril-en nuen, asteburuetan hara joaten bainin-tzen beste pelikularen soinuari azken ukituak ematera. Pentsa: definitiboki

igande batez Madril-en amaitu genuen *Dantza*, eta astelehenean hasi ginen *Agur Etxebeste!*-ren grabaketekin.

14 urteren ondoren, bueltan da Altuna-Esnal bikotea. Zertara dator orain, filmaren bigarren zatia?

Lehen filmak izandako arrakastaren ondoren bigarrena egiteko eskatu ziguten epe motzean, baina orduan ez Altunak ez nik, ez genuen horretarako intentzio-rik, norberak beste proiektu batzuk zituen buruan. Hamar urteren ondoren deitu egin ziguten berriz eta, egia esan, pozez eta umorez hartu genuen; opari bat zen guretzat. Izan ere, polita izan da berriz taldea elkartzea.

Ez da normalena hamarkada baten ondoren film baten bigarren zatia egitea. Baina aukera polita izan zitekeela-eta, Altuna eta biok elkartu eta lehen une-

Zinemagileok erakunde publikoak baino ausartagoak gara"

Telmo Esnal, zine zuzendaria

Bi film bi urtean. Telmo Esnal zine zuzendari zarauztarrak bi lan erabat ezberdin estreinatu ditu denbora gutxian: *Dantza* (2018) eta *Agur Etxebeste!* (2019), azken hau Asier Altunarekin batera. Horien gauzatze prozesuaz, zine zuzendariaren bizi erritmoaz eta euskal zinemagintzaren egoera konplexuaz aritu gara hizketan.

GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

DANI BLANCO

tik argi geneukan nondik hasi. Patrizio [Ramon Agirre] alkate izango zen, eta zer-nolako alkate gainera: diru xahutzailer handietako bat. Gürtel kasua puri-purian zegoen orduan, eta hura ere sartzea erabaki genuen.

Zer oroitzapen duzu zure lehen film luzea izan zen *Aupa Etxebeste!* hartatik?

Denbora luze batean euskarazko lanik gabe egon ondoren, belaunaldi askorentzat euskarazko lehen filma izan zen. Sariak jaso genituen Donostiako Zinemaldian, eta jende asko mugitu zen *Handia*-ren ondoren, euskarazko pelikularik ikusiena da-. Hainbat urte lehenago, ni zinema munduan laguntzaile gisa hasi nintzenean, lan dezente egiten ziren euskaraz, baina gero murriztu egin zituzten Eusko Jaurlaritzaren

Kulturako diru-laguntzak, Guggenheim finantzatzeko. Horregatik, Enrique Urbizu eta Alex de la Iglesia zuzendariak, besteak beste, Madrilera egin zuten alde, eta baita langile ginen askok ere. Garai horretan euskal zinemagintzak hutsune handia izan zuen.

Europar Batasunak lege bat ezarri zuen ondoren, administrazio publikoek euren Kulturako aurrekontuaren %6a ekoizpen propioko fikziozko lanetara bideratu behar zela zioena. Telebistara zihoan diru kopuru bat zinemara bideratu zen orduan, eta EITBk asko lagundu zuen gure harridurarako.

Zertan?

Beraiek eskatu ziguten euskarazko film luze bat ekoizteko. Ordurako *Aupa Etxebeste!* idatzia genuen Altunak eta biok, eta gure kasa-edo egiteko asmoa genuen EITBkoak azaldu ziren arte. Gidoia erakutsi genien eta gustatu zitzaien.

Zineman laguntzaile gisa hasi nintzenean, lan dezente egiten ziren euskaraz, baina gero murriztu egin zituzten Eusko Jaurlaritzaren Kulturako diru-laguntzak, Guggenheim finantzatzeko"

22.000 ikusle bildu ditu *Agur Etxebeste!* filmak lehen hamar egunetan. Ez dirudi zifra txarra.

Pozgarria zirudien albistea jaso genuenean, eta oraindik ere jarraitzen du izaten, baina produktoreekin hitz egin dut eta ez daude oso gustura. Egia esan, beti espero izaten da jasotakoa

baino gehiago. Zehazki ez dakit zenbat jendeak ikusi duen honezkero, baina filma aurkezten egon garen leku guztietan bete dira aretoak: Zumarragan, Bergaran eta Ondarroan, adibidez. Gipuzkoan orokorrean oso ondo joaten dira saioak; Arabak eta batez ere Gasteizek ere ondo erantzuten dute; eta Bizkaia da nabarmen ikusle gutxien mugitzen dituen. Baina beno, jendeak oso ondo pasa du pelikula ikusten eta asko eskertzen da, hori baitzen helburu nagusia.

Dena den, oro har diot, gaur egun asko kostatzen da euskal kontsumitzaileengana iristea. Oso konplikaturik da: euskaraz izan arren ia beti azpidatziak daramatzate ulertzen ez dutenek ere uler dezaten, eta, horrez gain, komedia eta akzioa sartzen diogu filmak ikusteko errazak izateko. Hala ere, euskal zinemagileok urrun gaude *Aupa Etxebeste!*-ren garaian zegoen publiko kopurutik.

Dantza-k, bestalde, harrera eta audientzia ona izan du, ez?

Alderatu ezin diren bi film dira, baina bai, primeran doa. Bizitza luzea iza-

ten dute pelikulek. Bat publikoarentzat egina da eta bestea aldiz pelikula historiko eta artistiko bat da. Beraz, ezin da biengatik berdina eskatu.

Artistikoki asko landu duzuela nabari da.

Apustu oso latza izan zen, oso handia, eta konplikazioak ekarri zizkigun finantzazioa lortzerakoan. Zaila izan da jendeari esplikatu behar izate hori, denek begiratzaren baitzidaten ulertuko ez balidate bezala. Dialogorik gabe izatea ez zuten ulertzen, eta ahaztu egiten zaigu zinea mutua izaten hasi zela. Gaur egun zergatik ezin daiteke dialogorik gabeko zinea egin?

Asmo nagusia pelikula eder bat egitea zen. Lehenik edertasuna, gero argumentua. Asko landu dugu bisualki, baina baita soinu aldetik ere. Xanti Salvadorrek sekulako lana egin du.

Euskal dantzak filmatzea aspaldidanik buruan zenuen proiektu bat zela irakurri izan dizut. Dantzaria izanda, dantzari zor zenion zerbait zen?

Gaztetan, dantza sarri egiten nuen garaian, beti esaten omen nuen egunen batean pelikula bat egingo nuela euskal dantzen inguruan. Ni ez naiz gogoratzen horretaz, baina azken urteotan bai izan dudala ideia hori buruan.

“

Oraindik eskas ikusten dut administrazioa. Iruditzen zait ez dela behar beste inbertitzen, inoiz baino jende eta proiektu gehiago egonda ere ofizioan”

Koldobika Jauregirekin –produktzioaren diseinatzailea– hitz egin nuen, ea dantza-ekin zerbait egiteko gogoaz zeukan; eta Juan Antonio Urbeltzekin –koreografoa– elkar-tu ginen ondoren. Azkenean, film normal bat baino, pelikula asko biltzen dituen lana egin dugula iruditzen zait. Izan ere, 25 minutuko 7 kapitulu dokumentalez osatuta dago, eta bakoitzean zerbait ezberdina azaltzen da: dantza bakoitzaren atzean zer sinbo-

logia dagoen, bakoitzak zer kontatzen duen, zer historia izan duten...

Euskal dantzen lekukotasun bat da niretzat *Dantza*. Historiaren parte den zerbaiten testigantza ematea. Bestalde, Jauregiren lana kristorena izan da. Nire ustez, eta biok bat etorri izan gara beti, pelikula hau ardatz tradizional batekin egingo bagenu ez zuen izango izan duen harrera.

Aurrez aipatu ditugu ikusle datuak. Zertan aldatu da euskal zinemagintza azken bi hamarkadetan?

Alde batetik, lehen baino dezente zine gehiago egiten da eta teknikan askoz lan gehiago dago. Ongi, baina gauzak asko aldatzen ari dira. Zinegileak ausartagoak gara erakunde publikoak baino, eta nik uste dut hori dela gakoa. Oraindik eskas ikusten dut administrazioa. Iruditzen zait ez dela behar beste inbertitzen, inoiz baino jende eta proiektu gehiago egonda ere ofizioan.

Izugarria da, adibidez, Zinemaldiak: film luze ugari egiten dira Euskal Herrian, estilo eta genero guztietakoak,

eta horietako asko eta asko diru gutxi-rekin eginda. Zinemaldian ikusten dira denak, eta batzuk kanpoan geratzen dira denentzako lekurik ez dagoelako. Dena den, Moriarti eta gutxi batzuk mantentzen gara maila gorenean nolabait esanda, betiko industriako pelikula garelako. Horregatik diot, produktzioa oso handia dela baina babestu egin behar dela, izan ere, horietatik gutxi sartuko dira telebistan eta are gutxiago plataforma digitaletan.

Eta plataforma digitalekin zer? Norantz doa merkaturak?

Normala den bezala, produktoreak oso gustura daude. Horietara iristea lortzen duenak izugarrizko dirutza eramaten du, izugarri ordaintzen dute. Azken finean diru asko dute eta merkaturak irabazten doaz pixkanaka, izan ere, behin monopolioarekin geratuta, beraiek baino ez dute erabakiko zein pelikula egin eta zein ez. Errezelo hori daukat aspaldidanik, eta jada gertatzen ari da. Jendea Telecinco eta Antena 3 telebista kanalek publizitatutako filmetara joaten da, sekulako boterea baitute, eta, horrela, beti komedia eta thriller moduko pelikula ekoitziko dira. Betiere beraien eskukoak, ez edozein.

La Trinchera Infinita sartu berri da Netflixen, *Errementari* eta *Handia* filmekin batera.

Produktoreen kontuak izaten dira horiek gehienbat. Dena den, dena ez da hain polita: *La Trinchera Infinita* adibidez, Netflixen sartu delako, ezingo da festibal gehiagotan egon, multinazionalak hala aginduta. Alfonso Cuarón mexikarra ere ez omen dago batere gustura produktoreen erabakiarengatik, *Roma* filma plataformari saltzeagatik. Baina beno, saltzea ere zentzuzkoa da, txarteldegietan irabaziko duzuna baino dezente gehiago ordaintzen dutelako.

Zuzendari bezala zalantza asko pizten dizkidan kontua da, norantz ote doaz gure kontsumo ohiturak. Ez da berdina mugikorrean, ordenagailuan edo zinean ikustea pelikula, berez pantaila handirako pentsatuta daudelako. Gainera, gaur egun ez ditugu bi orduko pelikula ikusten luzeegiak iruditzen zaizkigulako. Gaur egun mugikorrean ikusi nahi ditugu pelikula, baina ezin dira bi ordu pantaila txiki horri begira pasa. Ezin du horrela izan, lana ez da apreziatzen. ●

EUSKARALDIAREN IKERKETA
"USURBILGO EMAITZEN AURKEZPENAK"
azaroak 6, **ASTEATZKENA**,
18:00 Potxoenean **DOAN**

DANTZA
"ORBEL JAUZIA emanaldia"
Orbeldi Dantza Taldea
azaroak 8, **OSTIRALA**,
19:30 Sutegi **SARRERAK***

KONTZERTUA "IZAKI GARDENAK"
azaroak 10, **IGANDEA**,
19:00 Sutegi **SARRERAK***

KALEJIRA-BERTSO BAZKARIA
"Maialen Lujanbio eta Igor Elortza"
azaroak 9, **LARUNBATA**,
12:30 Mikel Laboa plazatik
BAZKARI-TXARTELA*

SOLASALDIA "Josune Arakistain,
Huntza taldeko abeslaria"
azaroak 12, **ASTEARTEA**,
19:30 Sutegi **DOAN**

POESIA ERREZITALDIA
"Ugaitz Agirre-ren poesia"
azaroak 15, **OSTIRALA**,
19:30 Sutegi **DOAN**

ANTZERKIA "Tabernaria"
azaroak 16, **LARUNBATA**,
20:00 Sutegi **SARRERAK***

PELIKULA "AGUR ETXEBESTE"
azaroak 17, **IGANDEA**,
19:30 Sutegi **SARRERAK***

***SARRERAK**: Aldez aurretik Bordatxon, Txirristan, Lizardin eta Noaualko egoitzan. Noaualko bazkideek prezio berezian Noaualko egoitzan aldez aurretik. ***BAZKARI-TXARTELA**: Bordatxon, Noaualn eta Aitzagan salgai soilik.

NOAUALKO KULTURALDIA
2019 USURBIL